

Tomáš Ščuka:

Ekonomické dopady
krize COVID-19

strana 3

Miluji ten pocit stát na jevišti /

Som rado, sar terđuvav pro phala

Dvojazyčný rozhovor s Ondrejem Ferkem

strana 4, 5

Irena Eliášová:

Tumen kale san jekhmодоше... /

Vy černý jste všichni stejní...

strana 6, 7

Pal e sloboda kampil pes te marel, na te mangel

ilustrace: Miroslav Golich

Vážení čtenáři,
4. června 2020 po krátké nemoci, ve věku 60 let zemřel náš redaktor, básník a buditel Romů Janko Döme Horváth.

Jako recitátor při různých pietních a slavnostních příležitostech, na nichž své básně pronášel před romským i českým publikem zásadně v jejich romské verzi, vytrvale propagoval a obhajoval výuku a použití romštiny ve veřejném prostoru. Jeho poslední báseň, kte-

rou napsal 14 dnů před svým odchodem, bychom vám rádi připomněli. Romano hangos bez Janka už nikdy nebudou stejné. Proto budeme s laskavou vzpomínkou průběžně zveřejňovat jeho starší texty, včetně Jankova jazykového kurzu Džanes romanés.

Phrala the pheña, čhavale, čhajale, amare čhavore, vnuki:
O somnakuno Del kamel savore manušen, sokodi dženen.
O suntu Del thaj Marija diñas le nipen pre luma o dživipen.
Jov šaj amenge lel amari vodi, ňiko aver!
E luma nasvali, lakere nipi phagerde savoro, milijoni džene meren andre bokh.
Či si len paňi, te chal, kaj te bešel, maro nane.
O koronaviruso či bičhađa amaro gulo Del.
O barvale, save nane šoha čale, mosarde, phagerde amaro svetos.
E luma nasvali. Meren but ezera nipi, bije doš, bijo bini.
Astaren, chuden paš peste, o kale, parne, šarge. Savore.
Kamaven jekh avres, kija peste ačhen lače sar maro.
Das pařiv le dadenge, dajoreng, la famelijake.
Amare čhavoreng!
Amen, o romano nipos, načordam ňikaske kadi bari phuv, či mariben nakerđam, haburu.
Amare čore Roma čirla palpale či čorde somnakaj, barvalipen, čorenas te kampelas, bokhatar.
O barvale gadže, gore, o proste phagerde ada svetos.
Amare phure daja the dada phenenas: „Pařiv de, pařiv chudeha, astareha. Bije buři nane maro, marikfi.”
Thoven tumenge Romale andro tumaro šero: Ma chochaven, ma čorkeren jekh avres.
Akana šaj meras savore pre adi luma.

OPRE ROMA!

Janko Horváth Döme
romano žurnalista the poeta

O romipen šigitinel le Romenge

Nane mange jekh, so pes adařives amenca le Romenca kerel, imar nasam odi nacija, sar samas varekana. Avka oda dikhen he aver Roma, he but džene bi kamenas, hoj oda idejos pes te visarel pale, hoj amaro romano jekhataňiben te avel hinke zoralo, hoj pale te dživas sar te phrala pheña. Me bi oda kamavas tiž, bo pařav, hoj bi amenge avelas feder, sar hin amenge akana. Kajča o čačipen hin ajso, hoj adařives hin but Roma andre goreder situacija, sar has andro sistemas paš o komuňisti. Le Romen hin la politikatar imar dost, le politikenge napařan, phenen, hoj ča kiden o love a perdal o manuša nič nakeren. E politika mosarda le Romen, hiňi dořafi he vař oda, hoj našađam amaro romipen. O Roma duminen imar ča ekonomickones, ča dikhen, sar te predživel, he imar aňi napařan, hoj šaj bi lenge varekana avelas feder. Načudařinav man oleske, e romaňi nacija našađas pal e revolucija peskre čačipena, o Roma pes kija ňisoste našti dochuden. Savoro hin perdal lende kuč, he vař oda but Roma

dživen moneki čores. O phureder romane džene kamen, hoj o Roma pes te visaren pale kija peskro romipen, hoj pale te dživen andre peskro zoralo jekhetaňiben. Le Romen mangel, hoj te phiren te volinel he apelinen pre amaro romipen. O phure Roma le romipnaskre priorjori ařaren a lenca he dživen. Jon le romipnaske pařan u he vař oda le terne manuřenge pal o romipen vakeren, he kamen, hoj he jon lačhes he pařivales te dživen.

Kajča amen imar čirla thođa andro holportos o Fejsbukos, he kerđas amenca ajso vigos, hoj o Fejsbukos amen le Romen džidonon parnel. O Fejsbukos diñas amenge te džanel, kaj amen o Roma jekhetane šoha ňikhaj nadodžaha. O Roma imar jekh avreha nabalaginen, napařan peske, čhingeren peske andre pařiv, he džungales peske rakinen. Sako dikhel imar ča korkoro pes, he vař ada pes o romipen imar šoha navisarla pale. Hin interesno te dikhel,

Pokračování na str. 2

BUĎ S BOHEM...

Je velmi smutné, když odejde navždy osoba, která nám byla blízká, já jsem to už zažila vícekrát. Dnes musím napsat o konci Jana Horvátha Döme, já ho znala jako básníka, překladatele a spisovatele, a to z našich společných autorských čtení. Sešli jsme se pětkrát a já jsem poznala milého člověka, osobnost, skutečného otce rodiny! Byl to člověk, který miloval svoji rodinu a mohu říci, že také miloval svůj mateřský jazyk. Jeho romština byla tak krásná, že mně bylo líto, že já to tak pěkně nedokážu! Jeho básně nám dávaly pocit sebeúcty, krásna a čtení nám dalo zapomínat na zlé časy, jeho básně nás zavedly do vzpomínek na mládí, kdy život byl krásnější, kdy slovo „rasismus“ jsme neznali. Za to jsem mu velmi vděčná a budu na něj vzpomínat s úctou, s Bohem, Jane...

AĀH DEVLEHA...

Odava hin igen somorutno, kana vareko merel, ko sas tuke pašo jilo, me odava buterval prindžardom. Adadžives pisinav palo Janko Horváth Döme, me les džanavas sar spisovafelis, the gulutnoš, the avka sar phirahas te ginel. Samas jekhetane pandžvar, the me prindžardom lače manušeš, Romes, so igen kamelas peskra fajta! Sas oda manuš, so igen kamelas romaňi čhib. Leskero romano vakeriben sas ajso šukar, hoj mange sas pharo, hoj me avka nadžanav sar jov! Leskere gulutni ajse šukares, hoj mange pes o jilo pravelas, phenenas amenge, hoj sam manuša, lidžanas amen andro terne berša, kaj sas mištes šukares, kaj o nav „rasismus“ naprindžarahas. Vašoda leske palikerav the leperava pre leste pativaha, ačh Devleha, Janko...

Irena Eliášová

Vakeras romanes

e Europa	Evropa
Adaj dživas.	Tady žijeme.
Sam buter sar 12 milijoni.	Je nás víc jak 12 miliónů.
Adaj hin amaro kheriben.	Zde je náš domov.
Dživas čorikanes.	Žijeme skromně.
Dživas pativales, sar kempel.	Žijeme poctivě, jak se patří.
Hin but čore Roma, the barvale.	Je dost chudých Romů i bohatých.
Vakeras jekha čhibaha.	Hovoříme jedním jazykem.
Dovakeras amen pro calo svetos.	Domluvíme se na celém světě.
Chudas paš peste?	Držíme spolu?
Na.	Ne.
Soske?	Proč?
O Del džanel soske.	Bůh ví proč.
Andre Anglija dživen amare Roma.	V Anglii žijí naši Romové.
Keren bufi.	Pracují.
Phiren andre školi.	Chodí do škol.
Sikhlon.	Studují.
E europsko unija pre amende dikhel.	Evropská unie nás podporuje.
Našti pes rozperel.	Nesmí se rozpadnout.
Ma daran nisostar.	Nebojte se ničeho.
O Del amenca.	Bůh je s námi.

Jan Horváth

O romipen šigitinel le Romenge

Dokončení ze str. 1

so o Roma pro Fejsbukos vakeren. Phenen, hoj pal e politika lenge nadžal, hoj jon ča kamen, hoj le Romenge te avel feder. Jon oda kamen avrendar, ale korkore nane štonc le Romenge nisar te šigitinel, aňi oda nadžanen. Pre savoro ča keren vika, keren bari bida, but duma den, ale nič naphenen. Jon korkore nisoske namon, ale kamen te sikhavel, so džanen. Vakeren pal o dotaciji, choc oleske naachalon, maškar o manuša keren ča bibachtalipen a ňikas olestar nane nisavi chasna. Musaj ale tiž te phenav, hoj aleha dochuden but Romen pre peskri sera. Le aktivistendar keren bare zbuňiken, he nadikhen pr'oda, hoj o Roma hine bijo aktivisti našade. Kada hin romano vibitišagos, but Roma džanen o čačipen te previsarel, te anel avri pro pheras, pro asaben. Avka isto pes phenel: Ko nane leňivo sunado, ta avre manušeke chanel jama. Gođaver lava, so? But romane aktivisti, sar dikhle, so varesave džene hine štonc lenca te kerel, mukhle peskri bufi a le čore Romenge imar nane ko te šigitinel.

O vibite chochade lavengre majstri pes dureder presikhaven, so džanen, save hine gođaver, he maškar o Roma dureder keren ča o baro bibachtalipen. Musaj te phenav, hoj varesave džene, sar pes kamen te presikhavel, ta hine štonc pes te del andro holportos le Vandasiha, le Okamuraha abo le ombucmanoha le Křečkoha. Le Romenge kerel bibacht na ča e politika, he o politika, ale he gadžikane medijs. Naden smirom le Romen, ča o bibacht pal lende irinen, hoj nakamen pativales te dživel aňi pes te likerel, hoj narešton andre peskri cipa. Pal jekh bibachtalo dženo čiven andre jekh gono savore Romen. Ale aleha nakeren lačhes, bo but Roma hine avri sikhade, hin len bare profesiji, keren bufi andro štatno sektoris, šigitinen savore džene, he le štatoste a o medijs pal ada nairinen aňi lav. Ča futrom keren upre le gadžen pro Roma, he andre Čechiko bararen upre o rasizmus he e diskriminacija. Keren bibacht na ča le Romenge he peske, ale he le štatoske.

Duminav mange, hoj le Romenge šaj bi šigitinlas he amari ro-

maňi kultura – o romane lavutara. Talam mange dena vaš o čačipen, te phenava, hoj le bašavibnaha pes del o naciji na ča te thovel jekhenanes, ale he avri te likerel. Ada dosikha-de amare phure Roma, he o lavutarike generaciji, so dživenas andro berša 1960–1980. Lačo romano bašaviben kamenas na ča o Roma, ale he o gadže. Akor has o romane lavutara moneki te dičhol, o romano bašaviben kamenas všadzi. O Roma bašavenas he andre televizijsa, he akor lenca giľavenas bare popularna gadžikane džene. O Romane lavutara kerenas peskre bašavibnaha le Romenge na ča bari pativ le lačo nav, ale he lačo than maškar o gore. Adadžives oda imar avka nane, o Roma dživen seraha andro romane ghetta. O lavutara bašaven imar ča odoj, odoj uľon, odoj he dživen.

Vareko šaj phenel, hoj nane čačipen, so irindom. Ale me džanav, so man o romipen diňas, kaj man dochudlom, kaj leha dogelom. He vaš oda mange gondolinav he phenav, hoj pal oda, so irindom, kempel na ča te vakerel, ale imar vareso oleha he te kerel. **Gejza Horváth**

Romipen – záchrana Romů

Není mi jedno, co se s námi Romy děje, náš národ se mění a my už nejsme těmi, kterými jsme byli. Vidí to tak i jiní Romové a mnozí by chtěli, aby se ta doba vrátila a byli jsme opět bratry a sestrami. Jistě, chtěl bych to i já a věřím, že pro nás Romy by nastaly lepší časy. Jenže skutečnost je taková, že většina Romů je dnes v ještě horší situaci než v minulém režimu. Romská společnost je uštvána politikou, politikům nedůvěřuje a tvrdí, že politici si hrabou jen pro sebe, ale pro lidi nic nedělají. Politika rozvrátila romskou společnost a soubor našich kulturních hodnot, romipen, už skoro vůbec nefunguje. Romové přemýšlí už jen ekonomicky, bojují o přežití a v lepší budoucnost už vůbec nevěří. Ani se tomu nedivím, romská společnost po revoluci ztratila svá práva, vše je pro ni nedostupné a většina Romů se nachází v krizové životní situaci. Uvědoměli Romové volají po sjednocení romské komunity. Vyzývají Romy, aby chodili volit, a odvolávají se i na naše romipen. Starší generace Romů uznává tyto hodnoty a také podle nich žije. Ona v ně věří, a proto sjednocení Romů podporuje a doporučuje i mladším generacím, aby se ke svému romipen vrátily.

Jenže my jsme se už dávno spojili, spojil nás Facebook, a to je ta tragédie, která nás Romy zaživa pohřbívá. Facebook nám dal vědět, že my jako národ spolu nikdy nic ne-

dokážeme. Romové se už nespolehají na sebe, nevěří si, jeden druhého uráží a napadá. Sjednocení Romů nepřipadá k úvahu, každý bojuje už jen sám za sebe. Je zajímavé občas sledovat na Facebooku názory některých Romů. Tvrdí, že politika je nezajímavá, jen jim jde o blaho Romů, ale oni sami nejsou schopni pro to něco udělat. Vše jen kritizují, ve všem vidí podvody, mluví dlouho a nic neřeknou. No, prostě neschopní chtějí za každou cenu ukázat svoji schopnost. Diskutují i o dotační politice, které vůbec nerozumí, a tím nadělají víc škody než užitku. Musím však říct, že si tím získávají Romy na svoji stranu. Někteří očerňují aktivisty, pomlouvají je, zesměšňují a je jim jedno, že na nich jsou někteří Romové závislí. Tento mazaný, úlisný tah přesně popisuje staré rčení: Komu se zelení, ten druhému jámu kope. Chytré, že? Mnozí aktivisté po těchto zkušenostech zanechali své práce a Romové zůstali bez potřebné pomoci.

Štváči Romů, mistři slova, se dál předvádí, pořád jen melou a dál rozseávají zlo mezi Romy. Musím říct, že někteří jsou pro svůj úspěch schopni spojit se třeba s Vandasem, Okamurou nebo i s Křečkem. Romy ale rozvrací nejen romští buňiči, politika a politici, ale i většinová média. Pronásledují Romy, prezentují je jen ve špatném světle a podsouvají jim nálepku nepřizpůsobiví. Po-

dle kriminality některých jedinců soudí celý národ. Přitom i Romové se profesně podílejí velkou mírou na společenském růstu ve všech oblastech života. O tom, že někteří vzdělaní Romové pracují i ve státním sektoru a pomáhají ostatním, však nenapíše média ani slovo. Tím se podílejí na růstu nenávisti, rasizmu a diskriminace v ČR. Škodí nejen Romům a samy sobě, ale i státu.

Postavení Romů ve společnosti ovlivňuje i naše hudební kultura. Jistě mi dáte za pravdu, že hudbou je možno národy nejen spojovat, ale i vychovávat. Toto se povedlo našim předkům i generacím muzikantů v 60. až 80. letech. Fundovaná romská muzika byla pro romskou i většinovou společnost bonbonkem i kořením folklorních a popových žánrů. Romové tehdy účinkovali na prestižních společenských akcích a také v televizi společně s uznávanými hudebními osobnostmi tehdejšího Československa. Svoji muzikou tak dělali ostatním Romům nejen dobré jméno, ale i dobré postavení ve společnosti. Dnes je už vše pasé, Romové jsou ze společnosti vytláčováni a rodištěm i bydlištěm romských muzikantů jsou ghetta.

Ano, uznávám, tyto argumenty se mohou jevit jen jako moje osobní a přehnaná témata. Já ale se svým romipen žiji a dosahuji svých cílů. Proto si myslím, že o těchto tématech je třeba nejen mluvit, ale je nutné je i řešit. **Gejza Horváth**

www.romea.cz
informační portál o světě Romů

Ekonomické dopady krize COVID-19

Zhruba po dvou měsících krize se fungování v zemi vrací pomalu a jistě do běžného stavu. Spolu s tím přicházejí do mediálního prostoru nejrůznější názory, jak koronavirus je či není nebezpečný. Ono po bitvě je každý generál. Objektivně lze říci, že si Česká republika s COVIDEM-19 celkem poradila. Včasná a přísná opatření ze strany vlády byla bezesporu na místě. Šlo o neobvyklý stav, který naše země nepamatuje, primárním cílem bylo zabránit šíření zdravotní nákazy. Postupem času se určité objeví i názory, že vše bylo uměle vytvořené, žádné velké nebezpečí nehrozilo, nebo proč se zbytečně vypnula ekonomika v jednotlivých zemích. Při vytváření názoru o takto důležitých tématech je férové vnímat všechny souvislosti. Negativně při postupech vlády vnímám spíše její nepřipravenost na jakoukoliv možnou krizi. Krizové plány včetně připravenosti v podobě například materiálů a pomůcek vyplývají totiž ze zákona. Nákupy ze zahraničí nás daňové poplatníky stály zbytečně velké množství finančních prostředků.

Z historie víme, že jakékoliv omezení v oblasti společenského života v zemi nese i další dopady. Ekonomické dopady po COVID-

DU-19 pocítíme všichni. Ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová hovořila o tom, že očekává nárůst nezaměstnanosti až o 5 %. Z důvodu pandemie bylo nařízeno uzavřít většinu obchodů a pozastavit mnoho služeb, což představuje odlišné dopady pro různé skupiny osob:

První skupinou jsou OSVČ. Podle průzkumů přišlo o práci cca 24% z nich. Jako náhradu finanční ztráty však mají nárok na kompenzační bonus. Mnozí tak mohou toto období zvládnout.

Druhou skupinou jsou samoživitelky. Mnoho z nich přešlo na ošetřovné. To se však počítá z hrubé mzdy a jelikož mají mnoho nejrůznějších slev, jejich příjem se nyní o dost sníží. Nyní pobírají cca 11 až 14 tisíc.

Další skupinou jsou lidé pracující na dohodu. Jedná se o dohodu o provedení práce (DPP) nebo o dohodu o pracovní činnosti (DPC). Tato skupina však nemá nárok na kompenzační bonus. Podmínkou je být účastníkem pojistného na sociálním pojištění.

Zaměstnanci, kterým byl snížen pracovní úvazek – mnohým zaměstnancům firmy snížily úvazek, a tím pádem jim klesla i mzda, na žádnou podporu nemají nárok.

Sami odborníci se jen dohadují, jaká rizika a dopady to bude mít pro českou společnost a do jaké míry tyto důsledky ovlivní i sociálně vyloučené osoby a romskou komunitu. Propad do ještě hlubšího dna může ohrozit mnoho rodin a jejich dětí. Vláda i jednotlivé samosprávy by neměly přehlížet v následujícím období ve svých opatřeních sociálně slabší občany této země. Uvědomuji si, že jde ze strany politiků (s ohledem na veřejný diskurs) i o určitý projev odvahy se těmto otázkám věnovat. Z dlouhodobého hlediska jde ale o zodpovědnou a spravedlivou sociální politiku vůči všem obyvatelům České republiky. Politiku, jejíž ekonomické a sociální benefity můžeme pocítit v následujících letech všichni jako společnost. Nutné je začít! Dokumentů v papírové podobě máme na všech úrovních veřejné správy početně, k jejich reálné implementaci nicméně řadu let nedochází. Chybí odvaha a politická vůle u našich veřejných zástupců vzešlých z demokratických voleb.

Sousední Slovensko ukazuje, jak tomuto stavu může pomoci aktivní účast Romů v politice. Snad se brzy i u nás objeví český Matovič či nový Václav Havel, kteří budou vážně ptát romská témata.

Tomáš Ščuka

KOMENTÁŘ

Proběhla on-line debata s evropskými lídry o Romech

TOMÁŠ ŠČUKA

V pondělí 25. května proběhla on-line debata s evropskými lídry, v níž se diskutovalo o romských tématech. Hlavní otázka byla, zda Evropská unie potřebuje Romy, aby se zotavila? Mezi hosty byli poslanci Evropského parlamentu: David Sasolli (předseda EP), Klara Dobrev (místopředsedkyně EP), poslanci Heidy Hautala (Greens), Sabine Verheyen (EPP), Dragos Pislaru (Renew), dále místopředsedkyně Evropské komise pro hodnoty a transparentnost Věra Jourová a německý ministr pro Evropu Michael Roth. Za romskou menšinu se debaty účastnili Zeljko Jovanovic, ředitel kanceláře romské iniciativy při Otevřené společnosti, založené finančníkem a filantropem Georgem Sorosem, a Petrica Dulgheru, výkonný ředitel REDI, organizace pro rozvoj a podporu romských podnikatelů.

Obsahem debaty, kterou jsme mohli sledovat prostřednictvím sociálních sítí v anglickém jazyce, byly kroky evropských lídrů pro obnovu Evropy po COVIDU-19. Nastavení politiky a doporučení ze strany orgánů Evropské unie budou mít přímý dopad na občany v členských státech. Sociální nerovnosti se ve společnosti v důsledku zdravotní nákazy ještě více prohloubily.

Krajně pravicoví a autoritativní populisté se jako vždy rozhodnou používat Romy jako obětní beránky. Jiní politici se mohou znovu rozhodnout ignorovat ekonomický význam Romů i nerovnost, kterou trpí. Jak jsme viděli v minulém ztraceném desetiletí, taková rozhodnutí nemohou přinést pozitivní výsledky. V přístupech evropských lídrů je žádoucí nazírat na otázky týkající se Romů jako na výzvy členských států i Evropy samotné! Výzvy, jejichž aktivní řešení přináší ekonomický, sociální i společenský posun v rámci celého společenství.

Během debaty i diskuse pod streamovým videem zazněly zajímavé body a doporučení, které by evropské instituce měly zařadit do klíčových dokumentů věnujících se integraci Romů po roce 2020. Využívat dostupné a fungující nástroje (příklady dobré praxe), zefektivnit politiku rovného přístupu směrem k dětem ohroženým chudobou. Přístup ke vzdělání a dalším příležitostem je totiž z důvodu jejich sociálního vyloučení značně omezen. Slibně také zní idea programu pro mládež (ať již studentů či absolventů) na podporu zaměstnanosti či start up (podnikání).

Nám, sledujícím, stále vyvstávala otázka, proč je Evropská unie v těchto oblastech stále pasivní? Někteří z nás jsme na lokální úrovni aktivní řadu let, kdy se různými způsoby a dle svých možností snažíme pomáhat romským rodinám i dětem. X-krát jsme také v posledních letech měli možnost přispívat na základě svých osobních, pracovních i odborných zkušeností do nejrůznějších dokumentů zaměřených na zlepšení situace Romů ve společnosti. Existující dokumenty jsou pečlivě a odborně zpracované. Veškerá práce i čas strávený na jejich zpracování je ale promarněný, končí vždy jen v papírové nebo elektronické podobě. Ono jde ruku v ruce i o aktivní účast Romů v klíčových institucích. Jestliže podle kvalifikovaných odhadů žije v Evropě cca 12 milionů Romů, což je vyšší počet než počet obyvatel v některých členských státech, je otázka participace Romů na místě. Z reálného stavu, kdy, pokud se nepletu, jsou v Evropském parlamentu tři poslanci romského původu z celkového počtu 705 poslanců a cca tři úředníci romského původu v rámci celé Evropské komise, kde se vybraná generální ředitelství se svojí agendou dotýkají témat na podporu romské integrace, jednoznačně vyplývá, že je naše menšina signifikantně pod-reprezentovaná.

Palikerav tumenge.

Romea: Zemřel Jan Döme Horváth

Ve věku 60 let zemřel po krátké nemoci romský básník, překladatel, novinář a aktivista Jan Döme Horváth. Serveru Romea.cz to sdělila jeho rodina.

Jako recitátor při různých pietních a slavnostních příležitostech, na nichž své básně pronášel před romským i českým publikem zasloužil se v jejich romské verzi, vytrvale propagoval a obhajoval existenci romštiny ve veřejném prostoru.

V rozhovoru v roce 2012 řekl: „Romsky psaná knížka se asi příliš dobře neprodává... Nejde o prodej, ale o to, přesvědčit Čechy, ale i Romy, že máme svůj jazyk, svá přání a tužby a že umíme to, co ostatní. Kromě toho teprve v romštině se člověk otevře a vyjádří všechny myšlenky a pocity, které chce sdělit. Naše tradice, hudba, lacho lav, romipen – se opakuje i v mých básních a to nesmí nikdy zmizet. Podívejte se, romské knihy a noviny se u nás vydávají teprve dvacet let, ale i bez nich romština už tisíc roků žije a bezpochyby bude žít dalších tisíc roků. To nejde vymazat. Je to náš jazyk, kterým si zpíváme a jímž i na tom internetu komunikuje anglický Rom s českým, indickým, americkým nebo rumunským. Jak jinak bychom si spolu povídali? Romština je nehguleder pro svetos – nejsladší jazyk na světě.“

Narodil se 1. listopadu 1959 v Bílovci v okrese Nový Jičín. Jeho romština byla ovlivněna několika dialekty, neboť jeho předci pocházeli z Maďarska, západního Slovenska z oblasti Šaľa i východoslovenské Spiše. Jan Horváth se vyučil strojním zámečníkem a začal pracovat ve Vítkovických železárnách. Po roce 1990 se aktivně zapojil do romského emancipačního hnutí. V letech 1990–1992 byl poslancem Městského úřadu v Bílovci, 1990–1991 vedoucím tajemníkem ÚV Romské občanské iniciativy (ROI) v Praze.

Působil jako šéfredaktor a redaktor romských novin Romano kurko a Amaro lav, které vycházely v nakladatelství Rompress. Vystudoval střední knihovnickou školu a od roku 1994 pracoval jako dokumentarista Muzea romské kultury v Brně, romský poradce a sociální pracovník Magistrátu města Brna, v neziskové organizaci IQ Roma servis v Brně, jako romský pedagogický asistent na škole v Ostravě.

Vyučoval romštinu na Obchodní akademii, SPŠ, SOŠ Most a také jako zájmový kroužek v nízkoprahových zařízeních a komunitních centrech Ústeckého kraje. Než vloni odešel do důchodu, působil od roku 2009 jako pracovník v sociálních službách Oblastní charity Most. V janovském nízkoprahovém

klubu učil romské děti romštinu a o romských tradicích a historii.

Byl dlouholetým redaktorem romských novin Romano hangos. V Muzeu romského obrození se předloni podílel na koncepci výstavy 100 let: Romové v Československu. Letos vyjde romská verze třídílné knihy vzpomínek Emila Ščuky Cikánský baron jsem já, kterou přeložil do romštiny.

Psát začal ke konci osmdesátých let, kdy začal s Milenou Hübschmannovou spolupracovat na vydávání romského časopisu. Své básnické sbírky vydal v nakladatelství Petrov (Tumenge / Vám) a další v Matici romské (O verdan le grajenca džal / Vůz tažený koňmi jede dál).

Jeho koníčkem byla genealogie, pátrání po údajích o předcích a sestavování rodokmenu.

Na serveru iDNES.cz psal blog a dělal se se čtenáři o své názory, postřehy i vzpomínky na rodinu a přátele. Při psaní blogu si potvrdil, že si lidé rádi přečtou o Romech i jiné věci než jen negativa: „Anonymové zuří, ale je dost i kladných ohlasů a to mi dává další chuť psát.“

Te del o Del leske loki phuv.
Text jsme převzali z Romea.cz, kde můžete shlédnout i záznam ze zádušní mše z posledního rozloučení s romským básníkem, překladatelem, novinářem a aktivistou Janem Döme Horváthem. red

Jdeme hrát na zábavu

Dneska se mi absolutně nic nedaří, pospíchám z práce, moje milovaná žena mi zapomněla přichystat oblek, jdeme totiž hrát romskou zábavu a já si musím všechno sám připravit. Nejdříve ze všeho sprcha, potom něco k snědku, aspoň, že stihla uvařit, než šla na odpolední směnu. Oni taky, blbci, mohli to nechat až na sobotu, zábavu hrát až do rána, někde až do tří hodin, sobotu celou prospím. Nedá se nic dělat, jdeme hrát a naberu energii, jenom doufám, že nebudou kluci z kapely vymýšlet novoty! Jsem kapelník, tak snad budou se mnou za jedno. Neumím si představit nemít sprchu! Sprcha probere každého a na únavu se zapomene! Konečně jsem před zrcadlem a jsem docela fešák, oblek je mi trochu těsný, ale to vydržím, zato boty, ty jsou nové a parádní, takové nemá ani jeden z kapely. Zvonek mi chrčí jako o život, kdo to je?

„Ahoj, co tak vyzvááš, ještě není tolik hodin...“ Mirek je u dveří, náš kytarista, nedočkavec.

„Já se nemůžu dočkat, musím ti to ukázat, takové boty nemá nikdo, rozumíš? To je přímo bomba! Značkové!“

„Pojď dovnitř a nekřič, slyší tě celá ulice.“ Vešel dovnitř a ukazuje mi obuv, no teda, jsou opravdu pěkné, ale...

„Co říkáš, kapelníku? No, máš ty takové boty? Nemáš a nikdo je nemá...“

„Počkej, kde jsi je koupil?“

„Koupil? Co blbneš, copak já mám peníze? Robert mi je daroval, vidíš, koho má nejradší? Mně věř, nikomu je nedal, jen mně...“

„Mirku, ty boty vypadají luxusně. A nemá je od Vietnamců?“

„Prosím tě! Od Vietnamců, ty seš dobrý, takový milionář Robert, on má všechno značkové...“

„No dobrý, tak se neurážej, jo, máš boty, super, posaď se a přestaň se už vrtět, dáš si něco? Pivo, vodku?“

„Nic, nechci, až na sále, musím si dát bacha...“

„Už ani napít nechceš kvůli botám? To snad ne, dáme si panáka a pojedeme, co říkáš?“

„Tak jednoho si dám.“

Sál je nabitý, tolik lidí, to jsem ani nečekal, a to je pátek. Kluci z kapely Mirkovi chválili boty a Mirek namyšlený, jen mně cosi pořád nesedělo... Hrajeme už tři hodiny a Mirek se po celou dobu usmíval, zpíval a jeho zrak mířil jen k botám, ale teď je nějak divně zamlklý. Stojí přede mnou s kytarou a pořád hází pohled na boty. Nechápu, vždyť jsem je už viděl, už se neusmívá, ba naopak, vypadá zoufale. Nechápu proč, hrajeme fajn, lidi tančí, baví se vesele... Mirek potřebuje pomoc, ha, ha, už to vidím, ty jeho značkové luxusní boty dostaly pohyb, podrážky se rozjely, guma od bot se začala drolit a náš fešák Mirek zůstal bosý na pódiu! Smích jsem se neudržel, kluci se diví, že moje harmonika přestala hrát, jejich nástroje zmlkly taky, neboť smích se nedal udržet. Jen Mirek byl velmi zklamán, asi ty botky od bohatého Roberta nebyly značkové...
Irena Eliášová

Miluji ten pocit stát na jevišti

Dvacetiletý Ondrej Ferko pochází z Prešova z hudebnické rodiny. Žil deset let ve Španělsku, kde ho také ovlivnila hudba. Chodil tam na základní školu, pracoval na sobě a učil se zpívat a hrát. Jeho otec ve Španělsku působil jako zpěvák. Ondrej vystudoval konzervatoř, hudebně-dramatický obor. Od roku 2014 žije opět v rodném Prešově. Zúčastnil se pěvecké soutěže Česko Slovensko má talent, kde se umístil mezi šestnácti nejlepšími zpěváky. Ve volném čase rád sportuje a chodí ven s kamarády.

Ahoj Ondro, od kolika let se věnuješ zpěvu?

Zpěvu a celkově hudbě se věnuji už od nějakých tří, čtyř let. Začal jsem zpěvem a později jsem také začal hrát na klavír.

Kdo tě k hudbě vedl?

K hudbě mě přivedl můj otec, který v hudební branži působí již mnoho let. Za všechno, co jsem se dosud naučil, vděčím jemu.

Co jsi studoval a jak tě škola bavila?

Když mi bylo šest let, tak jsme se přestěhovali celá rodina do Španělska, konkrétně na Kanárské ostrovy. Tam jsem chodil na základní školu. Ze začátku to bylo složité, hlavně kvůli řeči, ale pomaličku se člověk přizpůsobil. Přestěhovali jsme se do Španělska kvůli práci, kterou tam měl můj otec. Po deseti letech nám začalo chybět naše Slovensko, naše kultura, naši lidé, a tak jsme se rozhodli odjet zpět do Prešova. Na střední školu jsem už přišel na Slovensko. Začal jsem chodit na konzervatoř v Prešově, na hudebně-dramatický obor. V tomto oboru se spojuje vše, co mám rád – zpěv, herectví, klavír, tanec, takže od začátku jsem si tuto školu i lidi v ní oblíbil a prožil jsem tam ty nejkrásnější roky.

Vzpomeneš si na své první vystoupení? Kde to bylo a jaký jsi měl pocit?

Když jsem byl malý kluk, tak jsem vždy zpíval na rodinných oslavách, na setkáních atd. Ale pokud si dobře vzpomínám, jedno z mých úplně prvních vystoupení před velkým publikem bylo po boku mého otce, když jsem měl asi pět let. Mikrofón byl větší než já, ale už tehdy

jsem věděl, že toto je to, co chci dělat celý život.

Kde všude jsi měl možnost vystoupit?

Měl jsem možnost vystupovat na mnoha festivalech a akcích, ať už na Slovensku, ale i v zahraničí.

Pro jaké publikum zpíváš nejraději?

„Miluji ten pocit stát na jevišti a vidět, jak moje hudba roztančí nebo rozezpívá lidi. Tehdy si člověk uvědomí, že to má smysl.“

Rád zpívám pro lidi, které moje hudba baví a rádi si ji vyslechnou. Miluji ten pocit stát na jevišti a vidět, jak moje hudba roztančí nebo rozezpívá lidi. Tehdy si člověk uvědomí, že to má smysl.

Skládáš texty? O čem jsou a kdo tě inspiruje v hudbě?

Texty mých skladeb mi vždy pomáhá sestra nebo otec. Píšu i vlastní texty, ale musím se ještě zdokonalit, co se tohoto týče.

Měl jsi možnost se přihlásit do nějaké pěvecké soutěže?

V roce 2016 jsem měl možnost zúčastnit se televizní show Česko Slovensko má talent.

A uspěl jsi?

Společně s mojí sestrou jsme to dotáhli až do semifinále mezi Top 16, za což jsme byli velmi vděční. Soutěžící, porota i všichni lidé, kteří se podíleli na uskutečnění této show, byli velmi přátelští a vždy tam byli pro nás. Účast v této soutěži byla skvělou zkušeností, na kterou určitě nikdy nezapomenu a vždy na ni budu vzpomínat v tom nejlepším.

Co bys chtěl v hudbě a ve zpěvu dokázat? Máš nějaký cíl?

Plánuji nadále tvořit hudbu, nové skladby, zpívat pro lidi a dělat to, co mě nejvíce baví. Můj cíl je užít si život naplno.

Kdo tě motivuje v hudbě?

Každá zpráva, každý like, každý komentář, každý člověk, který přijde na můj koncert, to vše mě motivuje, abych v tom pokračoval.

Jaké máš další zájmy kromě hudby?

Rád ve volném čase sportuji, dívám se na filmy, seriály, chodím ven s přáteli.

Co tvá rodina, jak tě ve zpěvu podporuje?

Moje rodina vždy stála při mně, ať už na úplném začátku, ale i nyní. Podporuje mě naplno ve všem, co dělám a ve všem mi pomáhá.

Jaký styl je ti nejbližší a jaký naopak vzdálený?

Jelikož jsem většinu svého života prožil ve Španělsku, ovlivnilo mě to ve všech směrech a samozřejmě i v hudbě. Mezi mé nejoblíbenější hudební styly patří flamenco, reggeton a latino hudba. Ale myslím si, že v každém hudebním stylu je něco hezkého.

Na jaký hudební nástroj hraješ?

Od čtyř let hraju na klavír. Od malička mě učil můj otec. Je to můj oblíbený hudební nástroj.

Máš nějakou nejoblíbenější kapelu nebo zpěváka?

Moje hudební vzory byli a jsou Michael Jackson a Luis Miguel. Sledoval jsem je od malička. Obdivoval jsem jejich zpěv, komunikaci a fungování na jevišti. I v dnešní době se snažím od nich učit, co nejvíce se dá.

Chystáš se někde vystoupit?

Jsem velmi rád, že během tohoto léta budu vystupovat mnohokrát v České republice, ale i na Slovensku. Jeden z koncertů bude například v Praze 17. 7. Už se velmi těším.

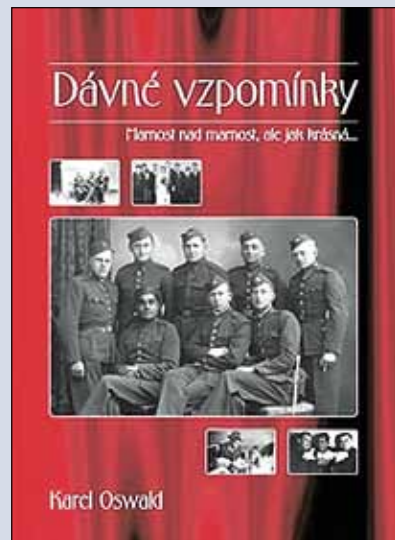
Chtěl bys něco vzkázat čtenářům Romano hangos?

Všechno má svůj čas. Pokud něco děláte z celého srdce a máte to opravdu rádi, tak se vaše snažení dříve či později vyplatí. Nikdy se nevzdávejte a vždy se snažte jít vpřed.

Rozhovor vedla Veronika Kačová

Karel Oswald: Dávné vzpomínky

Příběh rodiny Holomkových, o kterém kniha vypráví, se odehrává v první polovině 20. století. V době, kdy Holomkovi žili na Moravě již po několika generacích, a v době, kdy se v Evropě schylovalo pod stínem nacismu k tragickému osudovému přerývu romských dějin.

„Dávné vzpomínky“ jsou založené na autobiografii vypravěče, který v závěru sympaticky otevřeně své dílo komentuje: „ten příběh je pravdivý od první do poslední řádky. Pravda, něco jsem trochu přidal, něco domyslel, změnil některá jména a místa. Jinak ale je vše pravda pravdoucí!“

Objednávejte na adrese redakce nebo na holomkova@srm.cz
Cena 100 Kč + poštovné

LAVUTARA
CESTAMI ROMSKÝCH MUZIKANTŮ
A JEJICH PÍSNÍ

8/5/2019 – 14/2/2021

MUZEUM ROMSKÉ KULTURY
BRATISLAVSKÁ ULICE

Som rado, sar terdúvav pro phala

O Ondrej Ferko avel andal lavutari-ko familija. Ehin leske biš berš. Dživelas deš berš andro Španělsko, kaj les o bašaviben mek buter pelas kijo jilo. Andro Španělsko phirlas pre zakladno škola, sikhlolas pes te gilavel the te bašavel. Leskro dad andro Španělsko kerlas buti sar spevakos. Khatar berš 2014 dživel o Ondrej pale andro Prešovos, kaj ulila. Kerdas avri e konzervator, bašavibnaskero he dramaticko oboris. Ehas andre gilavibnaskeri sutěž Le Čechiko the Slovensko ehin talentos, kaj pes dochudlas maškar dešušov nekfeder spevaka. Andro volno časos sportinel the phirel avri le kamaratenca.

Servus Ondrej, kana chudlal te gilavel?

Gilavav the zaujminav man pal o bašaviben imar khatar trin, štar berš. Peršo gilavavas, palis chudlom te bašavel pro klaviris.

Ko tut sikhavelas andro bašaviben?

Andro bašaviben man sikhadas miro dad, jov andre kada kerel buti imar but berš. Vaš savoro, so man dži adadives sikhliřom, som palikerdo leske.

So tut avri sikhliřal, sar tut e škola bavinelas?

Sar mange ehas šov berš, ta odgeřam cali familija andro Španělsko, konkretnes pro Kanarske ostrovi. Odoj phiravas pre zakladno škola. Peršo oda ehas pharo, vaš e čhib, ale polokes peske o manuš sikhluvela. Odgeřam te bešel andro Španělsko vaš e buti, so kodoj ehas mire dades. Pal o deš berš amenge ehas pharo pal amaro Slovensko, amari kultura, amare manuša, ta peske phendám, hoj džaha pale pre Slovensko. Chudlom te phirel pre konzervator andro Prešovos, pro bašavibnaskero he dramaticko oboris. Andre kada oboris pes thovel jekhetane savoro, so dikhav rado – herectvo, o klaviris, o kheliben, avka imar mindar mange kala škola pelas pro jilo, the predžidřilom kodoj kole nekšukareder berša.

Leperes tuke pre tiro peršo vistupeňi? Kaj oda ehas, the savo tut ehas šundo?

Sar somas ciknoro muršoro, ta furt gilavavas pro familijakre hostini, pro dikhibena the aver. Ale te mange lačhes leperav, jekh miro vistupeňi perdal o pherdo džene ehas mire dadeha, sar mange ehas asi pandž berš. O mikrofonos ehas bareder sar me, ale imar akor džanavas, hoj kada kamav te kerel calo dživipen.

Kaj vřadzi tut ehas možnosť te gilavel?

Ehas man možnosť te gilavel pro pherdo festivala, akciji, the he pre Slovensko, ale he andre cuzina.

Perdal save manuša rado gilaves?

Rado gilavav perdal o manuša, so dikhav rado miro bašaviben, the rado les šunen. Som rado, sar terdúvav pro phala, the dikhav, hoj

miro bašaviben rozkhelela abo rozgilavela le manušen. Palis le manušeske upre perel, hoj oda igen mol.

Thoves o lava andro gila? Pal soste hine, abo ko tut andro bašaviben inspirinel?

Le lavenca andre mire gila mange šegetinel miri pheň abo miro dad. Pisinav he mire lava, ale mušinav man mek but te sikhľol.

Ehas tut možnosť te prihlasiňel pes andre varesavi gilavibnaskeri sutěž?

Andro berš 2016 man ehas možnosť te džal andre televizno sutěž Le Čechiko the Slovensko ehin talentos.

|| „Som rado, sar terdúvav pro phala, the dikhav, hoj miro bašaviben rozkhelela abo rozgilavela le manušen. Palis le manušeske perel upre, hoj oda igen mol.“ ||

The ehas tut bacht?

Jekhetane mira pheňaha amen dochudlam dži andro semifinale, maškar Top dešušov, vaš oda samas but palikerde. O sutěžica, e porota, he savore džene, so šegetinenas andre kala show, ehas but kamaratska, the furt kodoj ehas perdal amende. Pre kala sutěž niřda nabisterava, ehas perdal mande lačhi zkušenosťa, the furt pre late leperava šukares.

So bi andro bašaviben the gilaviben kamehas? Ehin tut varesavo cilos?

Rozginav te kerel o bašaviben dureder, neve gila, te gilavel perdal o manuša, the te kerel koda, so nekbuter rado kerav. Miro cilos ehin te dživel so nekfeder.

Ko tut andro bašaviben del zor?

Sako řil, sako like, sako komentaris, dojekh manuš, savo avela pro miro

koncertos, kada savoro man del zor, hoj te napreačhuvav.

Save tut ehin zaujmi okrem bašaviben?

Sar man ehin časos, ta rado športinav, dikhav pro filmi, seriala, phirav avri le kamaratenca.

So tiri familija? Sar tut upre vazden andro bašaviben?

Miri familija paš mande furt terđol, imar sar somas cikno, ale he akana. Podporinen man furt andre savoro, so kerav the andre savoro mange šegetinen.

Save gila hin tuke pašeder the save dureder?

Vašoda, hoj but berš dživavas andro Španělsko, ta mange pelas kijo jilo andro savoro, the bizo hoj he andro bašaviben. Maškar mire gila, so mange hine andro jilo, ehin flamenco, reggeton the latino bašaviben. Ale gondolinav mange, hoj andre savore gila ehin vareso šukar.

Pre savo sersamos bašaves?

Khatar štar berš bašavav pro klaviris. Ciknořestar man sikhavelas miro dad. Ehin oda miro sersamos, so mange hino andro jilo.

Ehin tut varesavi nekfeder banda, abo spevakos?

Mire bašavibnaskere bare džene ehas the hine o Michael Jackson the o Luis Miguel. Čhavorestar pre lende dikhavas. Dikhavas lengro gilaviben, vakeriben pro phala. Ži adadives man but khatar lende kamav te sikhľol, so nekbuter.

Kaj akana gilaveha?

Som but rado, hoj kada linaj gilavava buterval andre Čechiko republika, ale he pre Slovensko. Jekh koncertos avela treba ke Praha 17.7. Imar man but radřisaluvav.

Kamehas bi vareso te phenel le džene, so ginen Romano hangos?

Savores ehin časos. Te vareso keren cale jileha, the dikhav oda čačes rado, ta tumari buti sigeder abo nasigeder avela mištes. Niřda tumen naodcirden, the furt kamen te džal dureder.

Phučelas e Veronika Kačová

Dotek smrti

Hle, stará dáma přišla si ke mně,
vedle mě usedla si, dotkla se mě lehce,
jak studená a chladná, mně umřít se ještě nechce!
Ne! Což nevidíš? Ještě jsem živ!
Že tak brzo jsi přišla, to je div!
Já nezval tě, ještě chvílku, musím splatit dluh.
Dluh, říkáš? To splatit chceš?
Vím, nejsi stár, ale nemocen.
Já odejmu od tebe muka velká, bolesti ukrutné.
Tu nemoc zlou, jež šířá tělo tvé!
Jen malinko se tě dotknu, vidíš?
Bolest je pryč! Jaká slast!
Trpět už nebudeš, to mi věř,
teď obejmou tě celého, už je čas.
Ne! Nechci tvoje objetí,
jsi krutá a zlá, ne, nech mě být.
Mé tělo bolí, až k zbláznění,
přesto, já chci žít.
Jdi si jinam, tam stařenka nemohoucí zve tě ke své posteli,
ona tě volá, slyšíš?
Já nejsem ještě stár, to jen nemoc trápí tělo mé,
odejdi a nevracej se již!
Stařenka ještě nemá čas, ještě svíce její hoří,
jdu si pro tebe, tak už vstaň, jsi jen nicota,
nemoc tě velká moří, již nadešel tvůj čas,
čeká tě klid a jasné nebe...

Irena Eliášová

Džas te bašavel zabava

Adadives mange namištes džal, siđarav andal e buti, miri romňi mange narichtinda o gada, džav le čhavenca te bašavel zabava, the me mušinav savoro pre ma o rondi te kerel! Anglal imar te nandol, sa thovav pal ma o domardipen, palis vareso te chal, mištes, hoj miri šukar romňi tađa o chaben, sar gela andre buti palo dilos. The odona diline, šaj mukhenas e zabava pre sombat, e zabava bašavaha dži tosara, the sombatone calo džives presovava. So imar, džas te bašavel, duminav, hoj o čhave nakerena neve gila, me som o baro, avka man mušinena te šunel! No, imar som urdo, terdúvav anglo džverdlos, dikhav pre ma, no, džal mange! O gada hine imar cikne, no, řikerava avri, ale o topankici! Ajse nane řikas, čak man! O zvonkos džal zoraes, k'odava hin?

„Serus, so avka zoraes cingalines, mek nane ajci ori...“ O Mirkos, amaro gitarista, avľa ke mande, nalikerel avri.

„Me našťik avri řikerav, mušinav tuke te sikhavel, ajse topanki man hin, odava hin bari bomba, ajse řikas nane! Ajse značkici!“

„No, av andre, ma vičin, bo tut šunen o gadže savore.“ Avľa andre the khelibnaha mange sikhavkerel o topankici. Hine šukar, no mange nadžal vareso pre godi.

„No, so phenes primašis, save mire topanki? Ajse tut nane...“

„Užar, kaj cindal?“

„Cindom? So sal, dilino? Man nane love, odava mange diňa o Robertos, čak man rado dikhel...“

„Mirku, ola topanki avri dičhon igen kuč, nane khatar o Vietnamci?“

„So tu diliňos? Vietnamci, o Robertos hin milionaris, les hin savoro značkica!“

„No, mištes, imar ačh cicho, beš tuke, the ma khel, kames te pijel vodka abo lovina?“

„Nič, nakamav, imar pro salos, mušinav te del pozoris...“

„Odava aňi napijeha vaš o topankici? Oda na, das amenge po jekh deci palenka the džaha.“

„Avka jekh mange dava.“

E sala hiňi pherđi, odava aňi naduminavas, the hin paraščovin. O čhave andal e banda le Mirkoske o topanki ašaren, o Mirkos hin igen lošalo. No, mange nadžal vareso pre godi. Bašavas imar trin ori, o Mirkos furt gilavelas, asalas peske, the leskere jakha džanas ko topankici. No akaňik ačhiľa cicho, imar naasal, leskero muj hin sar baro čoripen, soske? O manuša pes mištes bavinen, khelen, e zabava hin finom, no imar pre mande leskere jakha furt džan... Naachařuvav soske, dikhav pre topanki, ha, ha, imar džanav, ola značkove topankici hine erđave, sa pes rozgele, o podražki pes odlepinde, the le Mirkoskre pindre hine imar bijo topanki! Avľa pre mande baro asaviben, o čhave pre mande dikhav, soske miri harmonika nabašavel, no, preačhile he jon te bašavel, o asaviben len chudľa. Ola topanki le Robertostar nasas ajse luxusne...

Irena Eliášová

O Roma vakeren

pořad ČR určeny pro Romy. www.romove.cz

Velké Možná

Jmenuji se David a je mi čtrnáct let, mám malého čtyřletého bratra. Kamarádů moc nemám, ani je nepotřebuju. Jsem nejradší sám se sebou. Jak jen to říct... jsem tak trochu odlišný od ostatních v mém věku. Už od dětství mě fascinovala poslední slova významných lidí. Například poslední slova Thomase Jeffersona byla: „Je dnes čtvrtek?“ Nebo „Jak se kdy dostanu z tohoto labyrintu!“ od Simona Bolívaru. Ale poslední slova, která mi změnila život, byla od Françoise Rebelaise: „Jdu hledat velké Možná.“

Ne že bych se zajímal jen o poslední slova významných osobností, ale také jsem si přál být kytaristou, který jednou změní svět, velmi pošetilé přání, já vím... Kytara, to bylo mé velké možné. Ale v mém krásném snu, v mém velkém možné, něco bránilo. Moje rodina hudbu nesnášela, dá se říct, že hudbou pohrdali, nikdy jsem nechápal proč, jestli k tomu mají nějaký důvod, to jsem nevěděl. To mi dělalo ze života peklo.

Jestli se ptáte, jak jsem přišel ke kytáře, tak to bylo asi v deseti letech, když jsem šel z náboženské školy, do které chodím. Na ulici jsem potkal jednoho vysokého vousatého pána se zářivými zelenými očima, co tam jen tak stál s kloboukem na zemi a hrál jako o život. Tak krásně, že jsem nevěřil, že to hraje jen jeden člověk na jedné kytáře. Slyšel jsem v tom všechno, prsty mu šly po strunách tak rychle, že jsem se ani nestíhal dívat. Už tenkrát mi bylo jasné, že tohle bude můj smysl života.

Soním panem Samuelem jsem se hned ten den seznámil. Po čase už to pro mě vlastně nebyl jen cizí talentovaný člověk, ale někdo jako vlastní strýček. Učil mě hrát na kytaru, a za ty čtyři roky jsem se toho naučil na svůj věk docela hodně. Všechny akordy, vybrnkávání, španělské rytmické styly a podobně. Samuel mi dokonce sehnal i vlastní kytaru. Nemohl jsem tomu uvěřit, jakou jsem měl radost. Ale před rodiči jsem to dál skrývat nemohl. Nevěděli nic o Samuelovi, ani o mém velkém možné. Když jsem chodil každý den na doučování, tak si mysleli, že se jen tak poflakuju venku, nebo že jsem s kamarády. Takže jsem jim to musel jednou říct. Posadil jsem je na pohovku, v rukou jsem držel kytaru a řekl jsem jim, že chci hrát a den co den se v tom zlepšovat a nikdy nepřestat. S omluvou jsem řekl, že v čemkoliv jiném mi zabránit můžou, ale v tomhle ne. Popadl jsem kytaru a zahrál jsem jim tak, jak nejlíp jsem dokázal, než na mě otec stačil zakřičet, abych hned přestal. Byl velmi rozzlobený z toho, co právě slyšel... Můj otec vždycky chtěl, abych se stal rabínem stejně jako on, a že za pár týdnů mě čeká bar micva, že se stanu mužem. I když jsem mu několikrát říkal, že nechci být rabín, protože Bůh mi dává jiné poslání na této zemi, že to vím. No, zpátky k tomu, co jsem nedokončil. Otec se mě vyptával, kde jsem se naučil hrát, kde jsem tu věc vůbec vzal, a jestli nepřestanu hrát,

tak mi kytaru rozbije na kusy. K tomu jsem neměl slov. Matka jen mlčky seděla a dívala se do země.

Co jsem mohl dělat? Vzal jsem kytaru a na bicyklu odjel za Samuelem. Otec vyběhl ven se slovy: „Jen si běž!“ A matka, ta za mnou běžela a nahlas plakala... Po cestě se mi vehnaly slzy do očí. Byl jsem našťvaný na rodiče, sám na sebe, na celý svět. Když jsem dojel k Samuelovi, všechno jsem mu vyprávěl, hned mi u něj bylo líp, zpívali jsme a hráli společně na kytaru. Samuel mě později chtěl poslat domů, aby rodiče o mě neměli strach. V noci jsem plakal a omlouval se Bohu za to, co jsem udělal rodičům, že jsem na ně byl našťvaný, že jsem utekl z domu. Co jsem to jen udělal, jak jsem na ně byl hrubý. Co přece říká Písmo? Cti svou matku i otce. Na tahle slova jsem zapomněl... Nevěděl jsem, kdy půjdu domů, ale věděl jsem, že teď chci být se Samuelem. Šel jsem za ním do pokoje, sedl si vedle něj a díval se mu do očí. Ale připadal mi jiný, ještě hubenější než předtím, velmi unavený a skleslý. Zeptal jsem se, jestli se něco děje, podíval se na mě svými zelenými smutnými očima a požádal mě, jestli si nezajdeme někde do parku, že tam mi všechno řekne. Velmi jsem se bál, co mi řekne... On umírá, má rakovinu, dávají mu jen dva měsíce. To mě doslova skolilo. Omdlel jsem. A to jsem ještě nevěděl, že to nejtěžší mě teprve čeká.

Spal jsem. Zdál se mi sen, kde jsem já jako malé miminko v Samuelově náručí. Probudil jsem se. Jsem doma, ve svém pokoji. Otevřu oči, vidím matku a otce. S bleskovou rychlostí vstanu se slzami v očích a ptám se, kde je Samuel. Matka mě uklidňuje, ale je mi ještě hůř.

Když se mi udělalo líp, tak si rodiče sedli naproti mě, pochopitelně se tvářili velmi vážně. Požádali mě, abych mlčel, tak jsem na něj jen zvedavě zíral.

Začali: „Davide, už od narození ti něco tajíme. Noah... není tvůj biologický otec. To Samuel je tvůj otec.“

„Cože? Ne... to nemůže být pravda.“ Podívám se na otce, ten se slzami v očích, stejně jako matka, chodí nervózně po pokoji.

Začal jsem koktat: „A a a Samuel to celou dobu věděl, že jsem právě já jeho syn?“

„Nevěděl, dozvěděl se to teprve včera,“ odpověděla matka. „S Noahem jsme byli už od dětství kamarádi a já věděla, že je do mě zamilovaný. Ale já ho tenkrát nechtěla, protože jsem byla zamilovaná do Samuela, do toho velkého kytaristy. Otěhotněla jsem. A on si musel vybrat mezi tebou a svým velkým snem. Asi víš, co si vybral. Tak se mě ujal Noah

a postupem času jsem k němu začala cítit to, co on ke mně. Postaral se o tebe jako o vlastního syna.“

Měl jsem toho na jazyku tolik. Na tolik věcí jsem se jich chtěl zeptat. Ale mlčel jsem. Chtěl jsem být sám, poprosil jsem je, aby odešli z mého pokoje. Už je mi to všechno jasné, proto hudbou tolik pohrdali. Myslel jsem na Samuela, na toho pouličního kytaristu, na mého otce. Celou noc jsem přemýšlel, jestli mu to dokážu odpustit. Ráno jsem došel k závěru. Když Bůh mohl odpustit nám, ubohým lidem, tak já dokážu odpustit Samuelovi.

Nadešel den, kdy se mám stát mužem, můj bar micva. Musel jsem se na svou řeč pořádně připravit, ale to mi nevadilo. Stál jsem před celým shromážděním, lidé tam seděli a čekali, co řeknu. Mezi nimi byl i Samuel, byl jsem rád, že tam je se mnou.

Noah stál vedle mě jako rabín. Tak jsem spustil svůj proslov: „Přemýšlejte o významu toho, co jsem právě přečetl. Často se ozývalo slovo „lešanot“, což znamená změnit se, přetvořit se... Asi to dává smysl, protože dnes se mám stát mužem. Je to zvláštní. Každý má vzpomínky, na které je pyšnější než na jiné, že. A možná proto je změna tak děsivá. Protože jsou věci, které chceme hodit za hlavu, šepot, který bychom chtěli umlčet, noční můry, ze kterých se chceme probudit, vzpomínky, které si přejeme změnit, tajemství, která si musíme udržet... Od toho se těžko odchází. Dobré věci, obrazy v naší mysli, které blednou nejrychleji, o tyhle kousky se přichází. Možná nechci zapomenout, možná je o tomhle i dnešek. Dnes se mám stát mužem, ale necítím se jiný.“ Hodil jsem mikrofon na zem a odešel. Takhle si to určitě nikdo nepředstavoval, ale to mi bylo jedno.

Od mého proslovu uběhl měsíc. Mému biologickému otci už moc času nezbyvalo. Jediné, co mě utěšovalo, byla kytara. Touha po velkém Možná vprchala. Poslední den mého pravého otce jsem byl s ním v nemocnici. Jak jsem ho tam tak viděl, jak leží na těch všelijakých přístrojích, zničeného a smutného, ještě z posledních sil mi řekl: „Celý život jsem žil ve strachu, ve strachu, co pak přijde dál, ve strachu, co jsem zanechal za sebou. Neměj ho. Buď tím, kým chceš být, buď hrdý. A najdeš-li po čase někoho, s kým ti bude dobře, už se ho nikdy nepouštěj. Běž vlastní cestou, ať tě zavede kamkoliv. Ber tahle slova jako slib, slib, o který tě žádám. Davide, moc se ti omlouvám za to, co jsem ti udělal. Chci, abys věděl, že to ty jsi byl to moje velké Možná.“

Veronika Kačová

Vy černý jste všichni stejní...

Píše se rok 1994, v české zemi je demokracie, je možné říci svůj názor na cokoli, na kohokoli, neboť je svoboda slova. A teď se ukázalo, jak Romové vadí majoritě, jaká je velká nenávist vůči černé pleti! Romové žijí nyní ve strachu. Dějí se hrozné věci, skini vypálili dům Romům, stalo se i to, že zabili jednoho Roma, a vše je zakryté, nikdo za vraždu nenese vinu! Jako bychom se ocitli v 16.–17. století, kdy bylo možno zabít Cikány beztravně! Soudy sice existují, ale jenom pro ty, co mají hodně peněz na právníka. To se taky týká příběhu, který se udál.

„No, prosím tě, musíš jít ven? Marku, nechod nikam, aby se ti něco nestalo...“

„Mami, celý měsíc jsem na intru, to nemůžu ani ven, na chvilku za kamarády?“

„Já to vím, synáčku, ale ty nevíš, co se teď děje? Nevidíš, jak nás gádže nenávidí...“

„Mami, ty se všeho moc bojíš, mně se nic nestane, nekradu, neberu drogy, tak se neboj!“

„Dneska nemusíš nic udělat a najdou si na Roma pořád něco...“

„Opravdu, mami, jen na chvilku a hned jsem doma, ha, ha, mně se nic nestane!“ S úsměvem objal svoji starostlivou mámu, netušil, že to bude naposledy. Marek vypadl z bytu a vesele šel do města za kluky. Dlouho se s nimi neviděl, ani neví, co všechno se v Liberci děje.

„Ahoj, Marku, no sakra, že přijdeš mezi nás,“ podává mu Mirek ruku a má radost, že ho vidí.

„Čau, Mírku a kde jsou ostatní kluci?“

„Za chvilku jsou tu, já jsem jim volal, vypadáš ok, no jo, ty studente,“ směje se Mirek.

„Prosím tě, jaký student, já dělám jen učební obor, co blbneš, a ty?“

„Já makám ve fabrice, a tamti jsou doma, vole, na sociálce, berou prachy zadara...“

„To snad ne, co blbnou, to je ostuda, to jim stačí k životu...“

„Bys čuměl, to oni mají prašule, ještě bokem si něco vydělají, hele, už jsou tady...“

Kluci se zdraví, objímají Marka a vesele se baví. Jdou po městě po Pražské ulici a vypráví si, co všechno prožívají. Marek si povšiml, jaké změny u kluků nastaly. Jeden z nich, Pavel, pokukuje po výlohách a zastavil se u zlatnictví. Zašel dovnitř a dělá, že si prohlíží zlaté prsteny. Markovi prošlo hlavou, zda nechce krást, udělalo se mu špatně. Jen to domyslel, Pavel už vychází ven.

„Pojďte kluci, musíme zmiznout, dělejte!“ Pustili se všichni do běhu.

„Čorovals zase, Pavle?“ ptá se ho Mirek.

„Jo, dělej, zahněte do druhé ulice, aby nás nikdo neviděl, dělejte...!“ Běží jako o život, Marek s nimi, ani neví proč. Vzpomněl si na mámu. Celým tělem mu projel strach.

„Kluci, já s vámi nejdu, já se vracím domů...“

„Co blbneš, padej, dělej, musíme zmiznout, nebo nás chytí benga...“

V tu ránu byli u nich policajti.

Všech pět jich dali do vazby. Vyslychají je po jednom. Marek není schopný ani promluvit. Hrdlo se mu svírá, má v puse sucho a ruce se mu třesou.

„Tak mluv, co všechno jste ukradli!“ vyjel na něj poručík.

„Já nevím, nevím nic...“

„Tak ty nevíš nic? A to zlato kde jste vzali?“

„Já skutečně nevím, já byl venku...“

„Takže jsi hlídal kamaráda?“

„Ne, ne, já opravdu o ničem nevím...“

„Vemte si ho do parády,“ otočil se na policajta, „já dneska nemám náladu, už mi končí směna,“ řekl poručík a odešel.

„Já se s tebou mazlit, černá hubo, nebudu, tak a teď mluv!!!“

Marek se lekl a neví, kam má dát ruce. Policajti mu vypálili pořádnou facuku, až se mu zatočila hlava. Marek se snažil vstát ze židle a v ten moment mu zasadil další ránu a Marek se svalil na zem.

„Proč mě mlátíš, jak si to dovoluješ...“

„Cože? Ty mně budeš tykat? Ty černá svině zlodějská, vy černý jste všichni stejní!“ Křičel na Marka a kopal do něj. Byl tak vzteklý, až měl pěnu u pusy, kopal do Marka hlava nehlava...

„Paní Virágová a proč jste to nedali k soudu?“ ptám se nešťastné ženy, která mi příběh vyprávěla.

„K soudu? Pane Bože, vždyť oni nám dali papíry, že se oběsil na tkaničce! To ale není pravda, protože jak ho vynášeli, tak kluci ho viděli, jak byl zbitý a samá krev, to oni nám zalhali a mého chlapce zabili. Můj syn ani nekouřil, byl to hodný kluk...“

„Všechno se dá zjistit...“

„To bych musela mít hodně peněz na právníka, dobrého, a to my nemáme. K soudu, kdo by nám věřil? Jsme Romové, my nemáme pravdu, jen bílí mají na všechno...“

Irena Eliášová

Vítězný návrh krajinářsko-architektonické soutěže pro tvorbu Památníku Lety byl vybrán 20. května

Ve dnech 19. a 20. května podruhé zasedala porota, aby vybrala vítězný návrh podoby budoucího Památníku Lety.

„Do druhého kola postoupilo sedm z celkových 41 návrhů, které přišly z celého světa,“ uvedla ředitelka Muzea romské kultury, Jana Horváthová. „Porota zasedala dva dny v prostorách Národní galerie v Praze bez účasti veřejnosti. 19. května prostudovali návrhy odborníci poroty a 20. května zasedla celá porota.“

Výsledky budou vyhlášeny v červnu. Následovat bude jednání

s autory vítězného návrhu o uzavření smlouvy na všechny navazující stupně projektové dokumentace.

Do mezinárodní krajinářsko-architektonické soutěže „Lety u Písku. Památník holokaustu Romů a Sintů v Čechách“ se přihlásilo 41

návrhů. Organizátoři zaznamenali velký zájem českých i zahraničních tvůrců, mj. z Velké Británie, Španělska, Srbska nebo Japonska.

V letech vznikne nový památník obětem holokaustu Romů a Sintů v Čechách, na místě, kde během II.

světové války stál tzv. cikánský tábor. Součástí řešeného území je i prostor bývalého velkokapacitního vepřína, který byl na místě vystaven v 70. letech minulého století. Ten byl státem odkoupen a od roku 2018 je ve správě Muzea romské kul-

tury, které se stará o celý areál budoucího památníku, tedy včetně současné Kulturní památky Lety.

Nový památník a expozice by měly uctít památku obětí holokaustu Romů a Sintů, připomínat, informovat, vzdělávat a podnítit diskusi o minulosti, ale zároveň o současné společenské situaci, a zabývat se i tématy diskriminace menšin a lidských práv. Podrobné informace o soutěži a soutěžní podklady jsou přístupné na webových stránkách soutěže: www.novypamatniklety.cz.

Alica Sigmund Heráková
Muzeum romské kultury

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno:

název organizace:

adresa, PSČ:

e-mail: telefon:

počet objednaných výtisků:

způsob platby: hotově složenkou

bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:

bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Bratislavská 65a, Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010

cena předplatného pro rok 2020 je 370 Kč

SRNM

Adresa redakce Romano hangos a Společenství Romů na Moravě

Bratislavská 65a,
Brno 602 00
tel.: 545 246 673
www.srnm.cz

číslo účtu:
230 0066 1977/2010

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)

1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)

1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)

menší formát – 7 Kč/cm²

Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srnm.cz

Vydávání Romano hangos podporuje Ministerstvo kultury České republiky